

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep,
0032 Oslo

Deres referanse:

Vår referanse:

Siri Espe, interessepolitisk leder
siri@ungefunksjonshemmede.no

Vår dato:

28.06.2023

Innspill til Stortingsmelding 5.-10. trinn

Unge funksjonshemmede takker for muligheten til å gi innspill til regjeringens nye stortingsmelding om ungdomstid. Funksjonshemmede elever står ovenfor særskilte utfordringer i dagens skole, og det er behov for målrettet innsats for å sikre en likestilt og likeverdig utdanning for funksjonshemmede elever. For å utdype våre innspill og bekymringer ber vi om et møte med statsråd Tonje Brenna.

Innledning

Unge funksjonshemmede er fornøyde med at det nå kommer en stortingsmelding om ungdomstid med mål om å utvikle skolen til å i enda større grad fremme elevens motivasjon, mestring, læring og utvikling. Unge funksjonshemmedes innspill adresserer viktige områder som må belyses i en stortingsmelding som skal prioritere inkludering og like muligheter for alle elever.

Elever med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom må sikres tilgang til en rettferdig, likestilt og kvalitetsbasert utdanning som tar hensyn til individuelle behov og potensial, slik at alle elever kan trives og lære mer. Universell utforming, individuell tilrettelegging, kompetanseheving blant lærere og andre ansatte, tverrfaglig samarbeid og holdningsendring er viktig for å skape et inkluderende skolemiljø som sikrer like muligheter for alle elever, uavhengig av funksjonsnedsettelse eller kronisk sykdom.

Skolen skal være for alle, og alle skal føle seg inkludert. Skolen skal ivareta både læring og et godt psykososialt miljø, og er en viktig arena for sosialisering og utvikling av vennskap. Dessverre vet vi at dette ikke er tilfelle for mange funksjonshemmede elever, og deres rettigheter brytes hver eneste skoledag. Funksjonshemmede elever må kjempe en kamp hver dag og får kjenne på kroppen at det er forskjell på det å ha rett og det å få rett. Det er helt avgjørende og langt på overtid å iverksette tiltak for å sikre utdanningen som funksjonshemmede elever har rett på.

Det er avgjørende med en konkret og målrettet innsats for å ivareta funksjonshemmede elever i utdanningssystemet. Utdanning spiller en sentral rolle for deltakelse i arbeidslivet, og Norge er forpliktet til å sikre at funksjonshemmede får like muligheter til utdanning som andre.

FN-konvensjonen om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) slår fast at personer med funksjonsnedsettelse skal ha tilgang til alle menneskerettigheter og grunnleggende friheter. Herunder retten til å være en del av et inkluderende utdanningssystem. Dette stemmer overens med FNs menneskerettigheter, FNs Barnekonvensjon, Likestillings- og diskrimineringsloven og Opplæringsloven. Dette er i tillegg i tråd med Salamanca erklæringen som handler om alle barns rett til utdanning uavhengig av funksjonsevne. FNs bærekraftsmål nummer 4 handler om å «sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle». Utdanning er nødvendig for å skape en bærekraftig utvikling, og det er derfor avgjørende at alle får mulighet til en god og trygg utdanning. Dette vil igjen bidra til å oppnå bærekraftsmålene om god helse og livskvalitet, anstendig arbeid og økonomisk vekst, mindre ulikhet og bærekraftige byer og lokalsamfunn.

Krever satsning på elever med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom

Unge funksjonshemmede forventer konkrete målsettinger fra departementets side når det gjelder utdanning for funksjonshemmede. Målene må være tydelige og målbare, og adressere de spesifikke utfordringene og behovene til funksjonshemmede elever. Det er viktig å anerkjenne at begrepet «alle» i flere tilfeller ikke automatisk inkluderer funksjonshemmede, selv om dette er intensjonen. Dette skyldes at majoritetsbefolkningen har fordommer om funksjonshemmede og ubevisst eller bevisst ikke tenker på funksjonshemmede som en del av fellesskapet eller «alle». Funksjonshemmede må derfor inkluderes som gruppe i mangfoldsbegrepet og i den offentlige mangfoldspolitikken. Gjennom en konkret og målrettet tilnærming, tydelige målsettinger, inkludering av funksjonshemmede i utdanningspolitikken og i strategier kan vi arbeide mot en likestilt utdanning for alle, også for funksjonshemmede elever. Vi forventer derfor at dette blir gjort i den kommende stortingsmeldingen. Det må være klart definerte og spesifikke mål og tiltak rettet mot funksjonshemmede elever, og det er behov for å skille på tiltak som retter seg mot funksjonshemmede elever med og uten utviklingshemming.

Funksjonshemmedes organisasjoner må bli lyttet til og få uttale seg om de spesifikke utfordringene ulike grupper står overfor i utdanningssystemet, som for eksempel personer med dysleksi, syns- eller hørselsnedsettelse, ADHD, bevegelseshemming eller kroniske sykdommer. Organisasjonene vet hvor skoen trykker og har erfaringer og perspektiver som er viktige for å identifisere og adressere utfordringer og hvilke områder det er behov for innsats og tiltak.

NOU 2023: 13 På høy tid – realisering av funksjonshindredes rettigheter gir et godt bilde av hvilke utfordringer og barrierer funksjonshemmede møter i samfunnet og hvor det bør settes inn tiltak. Kapittel 9 «Grunnskole og videregående opplæring» beskriver godt hvordan skolehverdagen til mange funksjonshemmede elever på 5.-10 tinn er. Unge funksjonshemmede anbefaler derfor at utredningen blir inkludert som en del av kunnskapsgrunnlaget til stortingsmeldingen. Vi ønsker imidlertid å komme med noen ytterlige kommentarer i dette innspillet.

Anbefalte tiltak:

- Funksjonshemmede må inngå tydeligere og inkluderes som gruppe i mangfoldsbegrepet og i den offentlige mangfoldspolitikken.
- Funksjonshemmede må eksplisitt inkluderes i utdanningspolitikken og i strategier.
- Alle elever må få den tilretteleggingen de har behov for og rett på, uten å måtte vente eller kjempe mot systemet.
- Individuell tilrettelagt opplæring må utformes og gis av kvalifisert undervisningspersonell, ikke ufaglærte assistenter.
- Veikart universelt utformet nærskole må finansieres og realiseres med tidsfrist 2030.
- Kompetanse på inkludering av og tilrettelegging for elever med funksjonsnedsettelse må inn i lærerutdanningene.
- Laget rundt eleven må styrkes. Statped og Pedagogisk-psykologisk tjeneste må styrkes med flere ressurser, slik at deres kompetanse og tilbud blir tilgjengelig for eleven, foresatte og den enkelte skole og undervisningspersonell.
- Samarbeidet og informasjonsflyten på tvers av sektorer og mellom sektorene og den enkelte elev og foresatte må bedres.
- Elevenes medvirkning må sikres – se hele eleven og lytt!

Under følger Unge funksjonshemmedes innspill til Stortingsmeldingen med utgangspunkt i temaene departementet ønsker innspill på.

Skolemiljø, trivsel og motivasjon

Mange elever med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom trives mindre på skolen enn sine medelever og opplever utenforskap og ekskludering. Det er i tillegg mange funksjonshemmede elever som faller fra i utdanningsløpet. Av personer med nedsatt funksjonsevne har 40 % ikke utdanning utover grunnskolen, mot 25 % i befolkningen totalt¹.

Holdninger og fordommer

Hver dag møtes funksjonshemmede elever med fordommer og negative holdninger til egen funksjonsnedsettelse eller kroniske sykdom. Dette handler om antakelser om hva den enkelte elev kan eller ikke kan, og en undervurdering av kompetanse og læringsmuligheter. I både teoretiske og praktiske fag tas funksjonshemmede elever ufrivillig ut av klasserommet med en feilslått tankegang om at funksjonshemmede elever har «spesielle behov». Funksjonshemmede elever har ikke «spesielle behov». Det er ikke et spesielt behov å ville være med de andre i klassen og være en del av fellesskapet. Det eleven har behov for er tilrettelegging slik at man kan være med på aktiviteter og undervisning sammen med resten av klassen.

Skal vi få et samfunn som inkluderer alle og hvor funksjonshemmede ikke møtes med fordommer, mobbing og diskriminering er det nødvendig å jobbe med holdningsendring. Skolen er en god arena for å jobbe med holdningsarbeid og mot fordommer. Standarden som settes for inkludering i skolen påvirker andre deler av samfunnet, slik som inkludering i arbeidslivet. Når funksjonshemmede elever tas ut av klassen sender det signaler til medelevene om at det er helt

---

¹ Bufdir. *Utdanning for personer med nedsatt funksjonsevne*. Hentet fra:
https://www2.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/nedsatt_funksjonsevne/Utdanning/

i orden at ikke alle elvene er del av det samme fellesskapet. Dette er svært alvorlig og får konsekvenser for den enkelte elev, elevens psykiske helse og selvfølelse, for klassefellesskapet og for en utvikling av fellesskapsforståelse og forståelse av funksjonshemmede som likestilte borgere.

Skolen jobber allerede med å forebygge mobbing og hatprat. Det er viktig at funksjonshemmede elever inkluderes som målgruppe i dette arbeidet og i eksisterende tiltak mot mobbing og hatprat. Alle diskrimineringsgrunnlagene er viktige, om det gjelder etnisitet, religion, legning, kjønn eller funksjonsnedsettelse. Ingen må bli glemt her.

Unge funksjonshemmede har utviklet verktøyet "Kronisk inkludering". Dette er et verktøy for å jobbe med inkludering og funksjonsevne, og mot hatprat og mobbing i skolen. Verktøyet kan brukes for å jobbe med et tryggere skolemiljø for alle, og er tilgjengelig her:

<https://ungefunksjonshemmede.no/ressurser/kurs/kronisk-inkludering/>

I tillegg har vi laget en ressurs/læringssti om funksjonsmangfold sammen med Nasjonal Digital Læringsarena (NDLA) som brukes i klasserommet. Kunnskap om funksjonshemmede må inn i undervisningen for å vise mangfold i samfunnet, noe som kan være med på å motvirke mobbing og diskriminering og bidra til aksept og respekt for at vi alle er forskjellige. Læringsstien er tilgjengelig her: <https://ndla.no/subject:d1fe9d0a-a54d-49db-a4c2-fd5463a7c9e7/topic:077a5e01-6bb8-4c0b-b1d4-94b683d91803/topic:d9b69de9-9aaa-4058-8caa-99d7a47c48b0/topic:5bb333c0-4a7e-4cc5-a627-a730e5f8f455/resource:c71c2a8b-00de-4e77-8c57-799cd83db687>

En stortingsmelding bør legge vekt på å fremme bevisstgjøring og holdningsendring i samfunnet. Det er viktig å utfordre stereotypier og negative holdninger knyttet til funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom, og fremme en inkluderende kultur som aksepterer og verdsetter mangfold.

Ung og funksjonshemmet

Funksjonshemmede ungdom kan stå overfor andre utfordringer sammenlignet med jevnaldrende uten funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer, som kan påvirke opplevelsen av ungdomstiden og veien mot selvstendighet. Eksempelvis kan funksjonshemmede ungdom være i sårbare situasjoner og møte utfordringer i overgangsperioder, slik som overgangen fra barneskole til ungdomsskole, eller fra skole til arbeidslivet. Veien mot selvstendighet kan også være mer utfordrende for ungdom med funksjonsnedsettelse. Barrierer og hindringer i samfunnet begrenser mange sine muligheter til utdanning, fritid, arbeid og oppnå økonomisk uavhengighet. Dette kan påvirke om man får realisert sine drømmer og mål.

De fleste unge med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom ønsker å være som alle andre ungdommer, og det er viktig med muligheten til å være en del av fellesskapet på lik linje med sine jevnaldrende. Det bør være muligheter for å utvikle selvstendighet, delta i vanlige aktiviteter og oppleve en god ungdomstid. Ved å anerkjenne og imøtekomme utfordringer som funksjonshemmede ungdom står overfor, kan det bidra til muligheten til å leve et aktivt og selvstendig liv på lik linje med andre ungdommer.

Tilrettelegging og universell utforming

En konkret og overordnet problemstilling for funksjonshemmede elever i dagens skole er mangel på tilrettelegging og universell utforming. Dette gjelder i alle fag, ved fellesaktiviteter i klassen eller for hele skolen, på leirskole eller turer og utflukter.

Mange funksjonshemmede elever har ikke mulighet til å gå på sin nærskole på grunn av mangel på universell utforming. Universell utforming er avgjørende for at alle elever skal kunne gå på sin nærskole, men det er også viktig for å kunne ha ansatte på skolen med funksjonsnedsettelse og at foreldre med funksjonsnedsettelse kan følge opp sine barn og delta på eksempelvis foreldremøter. Regjeringen har satt universell utforming av grunnskolen på agendaen i Hurdalsplattformen og sagt at «Veikart for universelt utformet nærskole skal gjennomføres innen 2030». Til tross for at funksjonshemmedes organisasjoner har satt press på dette området, har det ikke blitt satt av finansiering eller gjort politiske tiltak for å realisere veikartet, til Unge funksjonshemmede sin skuffelse. En samfunnsøkonomisk analyse² av veikartet viser at universell utforming av grunnskoler er samfunnsøkonomisk lønnsomt ved at det bidrar til likestilling, deltakelse, brukskvalitet for alle, sosial integrasjon og mangfold i samfunnet.

Skolen er ikke bare et sted for kunnskap og læring, men også en arena for å få seg venner og føle tilhørighet. Deltakelse på skolen påvirker i tillegg deltakelse på andre arenaer, som deltakelse i fritidsaktiviteter. Nærskolen er også en viktig sosial møteplass utenfor skoletiden for barn og unge, men også for nærmiljøet generelt. Skolebygg er publikumsbygg som skal kunne brukes av alle på en likestilt måte uansett funksjonsevne.

Universell utforming handler om mer enn det fysiske miljøet på skolen, og det er avgjørende å sikre at læringsmiljøet er universelt utformet for å imøtekomme behovene til funksjonshemmede elever. Dette inkluderer fysiske tilpasninger, som tilgjengelighet av bygninger, klasserom og uteområder, samt bruk av teknologi, hjelpemidler og pedagogiske ressurser for å sikre tilgang til læremidler og informasjon. Læremidlene, både digitale og ikke-digitale, som brukes i undervisningen må være universelt utformet, og kompatible med ulike hjelpemidler, slik at alle kan følge med i undervisningen. Det er også viktig at tilrettelagte læremidler mottas samtidig som når andre elever mottar sine læremidler. Eksempelvis vil det være viktig for blinde elever og elever med lese- og skrivevansker å få pensum på lydbok, men dessverre vet vi at mange ikke får læremidler de trenger til skolestart. Dette betyr at det blir umulig for disse elevene å følge undervisningen. For tegnspråklige elever er det behov for tegnspråklige læremidler, men det er i dag stor mangel på dette. Tegnspråk er vedtatt som opplæringspråk, og tegnspråklige læremidler er viktig infrastruktur for et opplæringspråk. Det er behov for økt finansiering for å sikre tilgang til universelt utformede digitale læremidler, læremidler produsert av Norsk Lyd- og Blindeskriftsbibliotek og tegnspråklige læremidler. Unge funksjonshemmede har gjennomført en undersøkelse hvor flere av skolene som deltok i undersøkelsen oppgir at de opplever

---

² Oslo Economics (2018). *Samfunnsøkonomisk analyse av universelt utformet grunnskole i 2030*. Hentet fra: https://bibliotek.buudir.no/BUF/101/Samfunnsokonomisk_analyse_av_universelt_utformet_grunnskole_i_2030.pdf

utfordringer med undervisning eller aktiviteter på grunn av manglende tilgjengelighet eller mangel på hjelpemidler og tilgjengelige læremidler.³

Det er også viktig å sikre at elever får tilgang til nødvendig tilrettelegging. Tilrettelegging spenner vidt og kan innebære alt fra bruk av brukerstyrt personlig assistent i skolehverdagen til korte pauser i undervisningen for å kunne holde fokus. Enkelte elever vil ha behov for assistanse eller spesialpedagoger for å støtte elevens læring og utvikling. For disse elevene er det essensielt at individuelt tilrettelagt opplæring utformes og gis av kvalifisert undervisningspersonell, ikke ufaglærte assistenter. For andre elever er retten til å ha brukerstyrt personlig assistent (BPA) på skole og SFO/AKS nødvendig for å sikre lik tilgang til utdanning. Her er det spesielt viktig å være klar over forskjellen på bruk av BPA i skolen og bruk av assistenter og spesialpedagoger. Det er også behov for en tydeliggjøring av retten til å ha BPA på skolen, samt styrke saksbehandlers kompetanse på behandling av søknader om BPA.

Funksjonshemmede elever settes ofte på sidelinjen, ekskluderes fra klassefelleskapet og får segregert undervisning mot sin vilje fordi «det er best for deg». Dette er ikke en praksis som fremmer motivasjon, mestring, læring og utvikling. Slik praksis fremmer utenforskap. Individuell tilpasset opplæring må ikke være en hvilepute for skolen/læreren for å redusere tilrettelegging i ordinær undervisning. 39 prosent av de som får individuelt tilrettelagt opplæring får hovedsakelig dette i egne grupper, og 13 prosent har individuelt tilrettelagt opplæring hovedsakelig alene.⁴ Tallene gir en klar indikasjon på omfanget av ekskludering og behovet for tiltak som sikrer inkludering og likestilling for funksjonshemmede elever.

Tilrettelegging skal fremme læring og faglig progresjon, og betyr ikke at man skal stille lavere forventninger. I dag opplever mange funksjonshemmede elever at læreren stiller lavere forventninger fordi man har en funksjonsnedsettelse eller kronisk sykdom, fremfor å stille samme forventning som for de andre elevene og sørge for nødvendig tilrettelegging. Blir det ikke stilt forventninger mister man ofte motivasjonen for videre læring. Funksjonshemmede er en heterogen gruppe med ulike behov, og det kan ikke forventes at den enkelte lærer skal kunne vite alt om ulike tilretteleggingsbehov. Essensen i tilrettelegging er at lærer/skole inkluderer eleven, og eventuelt foresatte, for å kartlegge hvilke tilretteleggingsbehov eleven har og sikre at disse behovene blir ivaretatt. Ofte har eleven selv god forståelse av hvilken tilrettelegging som trengs for å kunne delta i undervisningen på lik linje med sine medelever. De vet selv hvor skoen trykker, og det er mye bedre å spørre enn å anta.

Det er viktig å tilby en praktisk og variert undervisning for alle elever, samtidig kan dette også være en stor fallgrube for funksjonshemmede elever. Vi vet at funksjonshemmede elever blir

---

³ Unge funksjonshemmede (2021). *Universell utforming av grunnskolen – hvordan står det til i 2021?*. Hentet fra: <https://ungefunksjonshemmede.no/ressurser/publikasjoner/universell-utforming-av-grunnskolen-hvor-er-vi-i-2021/>

⁴ Utdanningsdirektoratet. *Utdanningsspeilet 2022*. Hentet fra: <https://www.udir.no/tall-og-forskning/publikasjoner/utdanningsspeilet/utdanningsspeilet-2022/grunnskolen/spesialundervisning-i-grunnskolen/>

ekskludert fra praktiske aktiviteter eller får ufrivillig fritak i praktiske fag. Redd barna sin rapport⁵ viser at funksjonshemmede elever ofte opplever å bli tatt ut av kroppsøvingstimene, få egne treningsopplegg, eller ikke får tilretteleggingen som trengs for å få et utbytte av timene. Et annet eksempel er elever som opplever å bli ekskludert fra klassen og satt til å spille ludo eller får ekstratimer i norsk fordi læreren ikke har visst hvordan man inkluderer eleven på en god måte. For tegnspråklige elever er det nødvendig å sikre tegnspråktolk til undervisningsopplegg som foregår utenfor skolegården, slik som turer til museum, i skogen og på utflukter. Det er behov for kompetanse på inkludering og tilrettelegging i klassefelleskapet, og ikke minst lytte til eleven det gjelder.

Universell utforming og tilrettelegging er ikke bare nødvendig for funksjonshemmede elever. Det vil også være til fordel for resten av klassen og for de ansatte. Eksempelvis kan tennisballer på stolben for å redusere støy fremme et roligere læringsmiljø for alle. Tilrettelegging trenger ikke bety omfattende endringer i klasserommet, og den beste tilretteleggingen er ofte enkel og subtil. Individuell tilrettelegging skal ikke være en erstatning for universell utforming, men et supplement. Det beste er å finne universelle løsninger i stedet for segregerende tiltak som er stigmatiserende. Som hovedregel skal alle elever inkluderes i ordinær undervisning, men for enkelte elever som har behov for mer ro og trygghet kan mer isolerte løsninger fremstå som det beste så lenge dette er et ønske fra eleven selv. Manglende tilrettelegging på nærskolen kan være en grunn til at enkelte elever ønsker å gå i egne klasser eller på særskilte tilrettelagte skoler. Det er viktig å føle seg inkludert i det ordinære klassemiljøet, men det er også ofte viktig for flere å føle tilhørighet og være en del av et fellesskap med andre funksjonshemmede.

Eksamen og vurdering

Det er viktig at eksamen, prøver og andre vurderinger er universelt utformet slik at alle har mulighet til å delta og gjennomføre. Uavhengig av vurderingsform er det avgjørende at elever med behov for tilrettelegging eller hjelpemidler sikres dette i hele utdanningsløpet, og ved alle vurderinger og eksamener. Tilrettelegging og bruk av hjelpemidler er av avgjørende betydning for å sikre en rettferdig vurdering, samt sikre at funksjonshemmede elever får vise sin kunnskap og sitt potensiale på lik linje med sine medelever. Tilrettelegging og hjelpemidler kan omfatte tilgang til alternative prøveformer, som muntlig prøve eller bruk av datamaskin i stedet for håndskrevne svar. Det er også viktig å tillate bruk av spesifikke hjelpemidler, for eksempel forstørrelsesprogrammer, kalkulator, tale-til-tekst-programvare eller alternative inndataenheter (f.eks. tastatur, mus, styreflate, pekeskjerm eller mikrofon) for personer med behov for dette.

I dag er det en stor utfordring at den enkelte skole ikke har tilstrekkelig kompetanse på behovet for tilrettelegging og bruk av hjelpemidler i vurderingssituasjoner. Elever som har tilrettelegging eller hjelpemidler i undervisningen i hverdagen får ikke benytte den samme tilretteleggingen eller hjelpemidlene i vurderingssituasjoner. Et eksempel kan være at elever med dysleksi eller dyskalkuli ikke får vist sin kompetanse fordi de ikke får benytte hjelpemidler til å lese oppgaveteksten eller benytte skriveprogrammer som sikrer rettskriving. En elev med behov for hjelpemidler vil selvfølgelig måtte tilegne seg den faglige kunnskapen for å gjøre det godt på

---

⁵ Redd barna (2023). *Du kan heller gå tur med mattelæreren*. Hentet fra:

https://www.reddbarna.no/content/uploads/2021/01/Redd_Barna_Du_kan_heller_gaa_tur_med_mattelaereren_rapport_2023.pdf

eksamen, og et hjelpemiddel vil kun medføre at eleven stiller med samme forutsetning som sine medelever for å kunne gjennomføre eksamen. Fordommer og manglende kompetanse i skolesektoren gjør at elever møtes med holdninger som at «det blir for enkelt for deg hvis du skal bruke hjelpemidler». En slik praksis tyder på at det er store kompetansehull om hva tilrettelegging eller bruk av hjelpemidler faktisk innebærer.

Når det gjelder eksamen som vurderingssituasjon er det ofte en utfordring for funksjonshemmede elever å få informasjon om forskjellen på særskilt tilrettelegging og generell tilrettelegging. Elever med rett på særskilt tilrettelegging opplever å ikke få tilstrekkelig informasjon om søknadsprosessen for å få innvilget dette. Manglende informasjon om søknadsprosessen medfører at elever med behov for særskilt tilrettelegging ikke får den nødvendige tilretteleggingen de trenger under eksamen fordi de ikke var klar over hvilke søknader som må sendes for å få oppfylt retten til særskilt tilrettelegging ved eksamen. Det er derfor viktig å sikre god og tydelig informasjon om søknadsprosessen for særskilt tilrettelegging. I tillegg til god informasjon om søknadsprosessen bør det legges opp til en enklere og mer tilgjengelig søknadsprosess. Dette kan inkludere tydelig veiledning om søknadsprosedyren, og bedre kommunikasjon mellom eksamenskontorer og søkere. I tillegg bør det ses på muligheten for å ha en søknad som dekker alle fag den enkelte elev har, slik at det ikke trengs å søkes om særskilt tilrettelegging i hvert enkelt fag.

Samlet sett er det viktig å anerkjenne behovet for universell utforming, tilrettelegging og hjelpemidler for funksjonshemmede elever i eksamens- og vurderingssituasjoner. Dette krever et bedre system for å søke om særskilt tilrettelegging og en forsikring om at fritak i fag ikke blir brukt som en enkel utvei i stedet for å tilrettelegge. Ved å sikre like muligheter og tilrettelegging kan alle elever få rettferdige vurderinger og muligheten til å nå sitt fulle potensial. Dette fører ofte til mestring og motivasjon hos eleven.

Digitalisering og teknologi i skolen

Det må sikres universell utforming av digitale læremidler, ulike digitale plattformer og IKT-løsninger som brukes i undervisningen, slik at de er tilgjengelige for alle elever og kompatible med ulike hjelpemidler som elevene trenger. En utfordring her er at de som har ansvar for å anskaffe digitale læremidler, altså kommuner og skoleeier, ikke har god nok bestillingskompetanse når det kommer til universelt utformede læremidler. Dette fører til at læremidlene som kjøpes inn ikke er universelt utformet.

Bruken av digitale læremidler i skolen og debatten om å redusere bruken av dem har skapt bekymring for visse elevgrupper. Det er viktig å tilrettelegge undervisningen for funksjonshemmede elever med fokus på aktivitet, praktiske fag og lek. Samtidig er det viktig å opprettholde tilgangen til digitale verktøy for elever som har behov for det, som en form for tilrettelegging. Noen elever vil ha behov for digitale læremidler, selv om resten av klassen ikke bruker dem. Dette vil være viktig for læringsutbytte og motivasjonen til elevene.

Det er viktig å øke bevisstheten blant unge elever om riktig bruk av digitale verktøy, da vi lever i et samfunn som blir stadig mer digitalisert. Digitale verktøy og ressurser kan åpne opp for nye muligheter, og unge trenger å utvikle ferdigheter til å navigere i den digitale verden på en trygg og produktiv måte. Digitaliseringen spiller en stadig viktigere rolle i samfunnet vårt, og påvirker

ulike aspekter av våre liv, inkludert utdanning, arbeid og hvordan vi kommuniserer med hverandre.

Pandemiundersøkelser har vist at digital undervisning fungerer godt for flere elever, og det var tilsynelatende få utfordringer rundt implementering av digital undervisning under pandemien, spesielt med tanke på GDPR. Etter pandemien har vi sett en tendens til at det nå argumenteres for at det er utfordrende, med tanke på GDPR, å gjennomføre digital undervisning som et tilretteleggingstiltak for elever med behov for dette. Bruk av roboter eller videoløsninger kan være en velfungerende måte å sikre at elever kan følge undervisningen sammen med klassen dersom de er borte i forbindelse med behandling, sykehusopphold eller habiliteringsopphold. Det er nødvendig å belyse muligheter for digital undervisning som tilretteleggingstiltak for å sikre at flere funksjonshemmede elever kan følge ordinær undervisning. Det er viktig å merke seg at digitale løsninger ikke må bli en unnskyldning eller hvilepute for å ikke tilrettelegge for fysisk tilstedeværelse og deltakelse på skolen.

Elevmedvirkning

Elevmedvirkning er en viktig del av et inkluderende skolemiljø, og det er avgjørende at funksjonshemmede elever har mulighet til å få en plass her. Skolen må kunne tilrettelegge for deres deltakelse og gi mulighet til å engasjere seg på lik linje med andre elever. En utfordring er at funksjonshemmede elever er dårlig representert i elevråd. Dette kan skyldes at funksjonshemmede elever ofte blir segregert fra resten av klassen, og kan derfor være en faktor som medfører at man ikke blir valgt inn i elevrådet.

Imidlertid er det viktig å legge til rette for elevmedvirkning på flere arenaer, og ikke bare begrense det til elevrådet. Eksempelvis må elever med individuell tilrettelagt opplæring få mulighet til å delta i beslutninger om hvor og hvordan undervisningen skal foregå, og om eleven ønsker å være i eller utenfor klasserommet. Enhver elev har rett til å uttrykke sine egne ønsker og meninger gjennom medvirkning. Det er viktig å anerkjenne at elevene selv vet hvor «skoen trykker» og hva som er best for seg. Ved å inkludere elevenes perspektiver og gi dem reell medvirkning, kan man se hele eleven og sikre at deres behov og ønsker blir ivaretatt.

Elevundersøkelsen er en viktig indikator på hvordan elevene har det på skolen og det stilles spørsmål om trivsel, motivasjon, arbeidsforhold og læring, hjem-skole-samarbeid, støtte fra lærer, vurdering for læring, medvirkning, regler på skolen, trygt miljø og rådgiving. Det vil være viktig at denne undersøkelsen er universelt utformet slik at alle elever kan delta og svare på en slik viktig undersøkelse, som er en kanal for å kunne uttrykke hvordan skolehverdagen er.

Laget rundt eleven/andre yrkesgrupper i skolen

Tverrfaglig samarbeid og involvering av eleven, i samarbeid med foresatte, er viktig for å sikre et inkluderende og godt utdanningsløp. Inkluderende opplæring krever et tverrfaglig samarbeid mellom ulike fagpersoner som lærere, PP-tjenesten, Statped, barnekoordinator, helsepersonell, NAV og spesialpedagoger. Det kreves derfor tverrsektorielt samarbeid mellom ulike instanser eksempelvis innenfor helse og utdanning. En stortingsmelding bør oppmuntre til samarbeid og koordinering mellom ulike aktør og instanser for å sikre helhetlige og koordinerte tjenester og tiltak som dekker elevenes behov. Overgangen mellom barneskole og ungdomsskole kan være krevende når laget rundt eleven svikter. Eksempelvis forsvinner ofte viktig informasjon om

tilretteleggingsbehov i overgangsfasene noe som gjør det krevende å få til god tilrettelegging videre i utdanningsløpet. I tillegg kan det være ulike tilbud og tjenester i forskjellige kommuner. Hva slags ressurser kommunen og skolen har spiller inn på tilbudet som eleven får.

Vi ønsker også å henvise til Barneombudet sitt innsiktsnotat og anbefalinger om «Hvordan styrke laget rundt barn og unge?»⁶ og anbefaler at dette brukes som kunnskapsgrunnlag inn i stortingsmeldingen.

Omorganisering av Statped og Kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis

Unge funksjonshemmede har bekymringer knyttet til omorganiseringen i Statped og Kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis. Vi er bekymret over progresjonen og fremdriften i prosessene, og ikke minst hvilke konsekvenser dette vil få for landets elever. Den parallelle prosessen med omorganisering i Statped og Kompetanseløft i kommunene har utviklet seg til å bli en uoversiktlig og uforståelig prosess. Uklarheten i prosessene medfører at elever med behov for spesialpedagogisk oppfølging er i stor fare for å miste oppfølgingen de har krav på. Mange elever har også mistet den spesialpedagogiske oppfølgingen under koronapandemien. De er derfor ekstra utsatt for å havne etter faglig, sammenliknet med sine medelever.

Vi frykter at kommunenes kompetanse ikke er bygget tilstrekkelig opp når omorganiseringen i Statped skal være ferdig ved utgangen av 2024. Vår erfaring er at Kompetanseløftet beveger seg fremover i et veldig sakte tempo. En av hovedutfordringene med Kompetanseløftet er at kommunene selv må søke om kompetansehevingstiltak. Ettersom det ikke foreligger en konkret plan for hvilke oppgaver Statped skal ivareta etter 2024 vet ikke kommunene hvilken kompetanse de må tilegne seg. Det er også en utfordring med tanke på om kommunene har bestillingskompetanse til å forstå hvilken kompetanse det er de mangler. Unge funksjonshemmede etterlyser en tydeliggjøring i både det kommunale og statlige ansvaret fordelt på kommunene, PPT og Statped.

Statped ble opprettet for å gi kommunen kompetanse til å ivareta de mindre elevgruppene med spesifikke behov nettopp fordi det er så få elever i hver kommune med utfordringer som faller innunder Statped sitt fagområde. Denne virkeligheten er ikke endret. Ett av tilbudene Statped har hatt, og som har vært svært viktig for elevgruppa, er elevkursene til elever med sansetap. Disse tilbudene blir kraftig nedskalert nå. Det betyr at svaksynte elever med behov for opplæring i ADL, punktskrift og mobilitetstrening ikke har et god nok tilbud og får ikke opplæring i dette. For tegnspråklige elever er fellesarenaen for tegnspråklig fellesskap fjernet fordi Statped ikke lenger har et felles botilbud for elever på deltidsopphold. I tillegg vurderes det å legge elevkursene for tegnspråklige elever til høst- og vinterferie, noe som ikke er akseptabelt. Felles for begge elevgruppene er at elevkursene er av for sjelden hyppighet og for korte sammenhengende opphold, samt at utgiftene for elevkursene ikke dekkes.

Når det gjelder høyfrekvente diagnoser (eks. ADHD og dysleksi) er disse elevene ofte forskjellige fra hverandre og har ulike behov. Vi er bekymret for hvordan man skal sikre at

---

⁶ Barneombudet. *Hvordan styrke laget rundt barn og unge?*. Henter fra: <https://www.barneombudet.no/vart-arbeid/publikasjoner/hvordan-styrke-laget-rundt-barn-og-unge>

høyfrekvente diagnoser blir ivaretatt fremover, fordi de står i fare for å falle (eller allerede i dag faller) mellom to stoler ved at de ikke faller innunder Statped sitt nye mandat/avgrensning og kommunene har ikke kompetanse til å ivareta behovene til elever med høyfrekvente diagnoser.

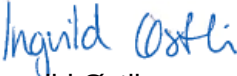
Profesjonsutvikling og kompetanse

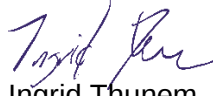
For å sikre en inkluderende opplæring er det viktig å styrke kompetansen til lærere og annet skolepersonell om hvordan man møter funksjonshemmede generelt og funksjonshemmede elever spesielt, og dette bør være obligatorisk i lærerutdanningene. Alle bør ha noe kunnskap om funksjonsmangfoldet i samfunnet. Utfordringene som funksjonshemmede barn og ungdom møter handler ofte om normer og forventninger i samfunnet, ikke nødvendigvis om selve diagnosen.

Ingen kan forvente at man skal kunne alt om alle ulike diagnoser og funksjonsnedsettelse, men det kan forventes at alle kan litt om hvordan man møter funksjonshemmede på en ikke-diskriminerende måte og at man vet hvor man kan henvende seg for å møte enkeltindividets behov og se hele mennesket. Dette kan oppnås gjennom målrettet opplæring og kursing som fokuserer på tilpasset undervisning, tilrettelegging, universell utforming og strategier for å møte behovene til funksjonshemmede elever. Kunnskap om disse temaene henger tett sammen med fordommer og holdninger. Dette vil bidra til å øke bevisstheten rundt inkludering og sikre at skolene har nødvendig kunnskap. Lærerstudentene skal kunne møte mangfoldet i befolkningen når de kommer ut i arbeidslivet, og det er derfor viktig at fremtidens lærere er rustet til dette.

Det vil i tillegg være viktig at skolehelsetjenesten og helsesykepleiere har kunnskap om hvordan det er å leve med en funksjonsnedsettelse, også med tanke på psykisk helse. Det er større sannsynlighet for å ha en dårligere psykisk helse dersom man har en funksjonsnedsettelse eller kronisk sykdom. På skoler med tegnspråklige elever og knutepunktskoler for tegnspråklige er det nødvendig med kompetanse om språkdeprivasjon blant helsepersonell/skolehelsetjenesten. Tegnspråklige elever har ofte begrenset sosialisering med sine medelever på grunn av språklige barrierer, og det er nødvendig med bevissthet rundt dette for å imøtekomme elevenes behov på en god måte. Vi henviser også til Unge funksjonshemmede sitt skriftlige innspill til Profesjonsmeldingen⁷ for ytterlige innspill til profesjonsutvikling og kompetanse.

Med vennlig hilsen,

Ingvild Østli
Generalsekretær
Unge funksjonshemmede

Ingrid Thunem
Styreleder
Unge funksjonshemmede

---

⁷ Unge funksjonshemmede. *Innspill til profesjonsmeldingen*. Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/5032a289b867400d983829b7b9aca195/innspill-fra-unge-funksjonshemmede.pdf>